

Međunarodni činioci i mehanizmi

Bolje je znati neka pitanja nego sve odgovore.¹

Džejms Tarber (James Thurber)

Mnogi na korupciju gledaju kao na domaći problem - vide policajca koji trguje kartama za parking, poreznika koji trguje poreskim olakšicama, službenike lokalne vlasti koji trguju dozvolama za pijačne tezge. Ne tako očigledna, ali mnogo ozbiljnija je korupcija na međunarodnom nivou, koja se obično ne praktikuje tako otvoreno i tako besramno kao ona sitna.² Postavlja se ipak pitanje kako to da međunarodni činioci imaju toliko značaja za sistem društvenog integriteta pojedinih država i da predstavljaju njegov važan deo.

Deo odgovora leži u činjenici da svaka zemlja mora povremeno da baci pogled na ono što druge zemlje i institucije rade, pogotovo kada joj je potrebna saradnja u primeni antikorupcijskih zakona. Najčešće je to slučaj kada se traži izručenje javnih službenika ili davalaca mita iz privatnog sektora koji su prebegli u inostranstvo, ili kada treba povratiti korupcijom stečenu dobit koja je izneta iz zemlje.

Čak i kada se sazna gde se tačno nalazi odbegli kriminalac, pred državom koja ga traži stoje različite mogućnosti. Ako postoji bilateralni sporazum o izručivanju, država koja traži kriminalca treba da ispuni zahteve koje pred nju postavljaju strana administracija ili sud da bi izručenje dopustili. Ti uslovi se propisuju sporazumom o izručivanju između dve zemlje.

Ali kako dokazati optužbe? U nekim slučajevima se dokazi nalaze upravo u zemlji od koje se traži izručenje. Sa porastom broja krivičnih dela sa međunarodnim elementom, policije u svim zemljama se suočavaju sa novim izazovom. U prošlosti bi one najčešće dizale ruke od takvih slučajeva. Policija iz jedne zemlje nema ovlašćenje da ide u drugu i tamo vrši pretrage i koristi zvaničnu dokumentaciju. Ona ne može da hapsi osumnjičene ako ih nađe. Države se obično protive svakoj vrsti akcija stranih policija na svojoj teritoriji.

Međunarodna pravna pomoć

Borba protiv korupcije velikog obima, posebno one sa međunarodnim elementom, podrazumeva uspešno otkrivanje i gonjenje počinitelaca u njihovim zemljama. Razlog za to je činjenica da korumpirani zvaničnici često saradnike u zločinu imaju u industrijski razvijenim zemljama, koji, uopšte uzev, misle da su izvan domašaja vlasti oštećenih zemalja. Dobit od korupcije skriva se na bankovnim računima u industrijalizovanim zemljama i primenjuju se tehnike pranja novca koju su osmislile računovođe, advokati i bankari u službi prodavaca narkotika. Da bi mogla da odvrati od takvog ponašanja i da ga kazni, svaka država mora da se u borbi protiv kriminala koristi sredstvima koja joj stoje na raspolaganju na osnovu sporazuma o međunarodnoj pomoći.

Na poprištu međunarodne pravne pomoći takođe je važno da službenici kriminalističke službe budu u toku sa novim međunarodnim razvojem i da ne misle da ako je novac otišao iz zemlje, nema nikog ko bi mogao ili htelo da pomogne da se on vrati. Sve više je određenih vidova pomoći koje nude pojedini bankarski centri.³ Na primer, švajcarska vlada sada pomaže u slučajevima kada sud utvrdi da je novac ukraden.

¹ Poruka je namenjena kako donatorskoj zajednici tako i svim ostalima.

² Videti S. J. Rubin, *International Aspects of the Control of Illicit Payment*, u *Siracuse Journal of International Law and Commerce*, 1982, vol. 9, na str. 315.

³ Bankarski centri su pod sve većim pritiskom međunarodne zajednice, uglavnom zbog zabrinutosti koju stvaraju trgovina drogom i pranje novca.

EU se saglasila da vrati plen korumpiranih afričkih režima

Evropska unija se složila da vrati novac koji su ukrali korumpirani afrički režimi i sakrili ga na računima Evropske banke. Veruje se da su afrički režimi nepošteno stekli milijarde funti. Neki od njihovih naslednika sada pokušavaju da povrate velike iznose iz banaka, koji su im očajnički potrebni za programe razvoja. Na zahtev vlade Nigerije, Britanija i Švajcarska su već zamrzle stotine miliona funti za koje se veruje da ih je uzela porodica bivšeg diktatora Sani Abače.

Švajcarske sudije su juče donele prve presude za pranje novca u vezi sa nekih 400 miliona funti na 140 različito numerisanih računa čiji tragovi vode do generala Abače. Državni tužilac Ženeve, Bernar Bertosa, rekao je da je jedna osoba optužena zbog "davanja lažnih informacija prilikom otvaranja bankovnog računa" i da će verovatno biti još optužbi.

EU se saglasila oko akcionog plana u 130 tačaka na Prvom afroevropskom samitu u Kairu, koji je zasnovan na principu da ukradeni novac mora da se vrati u zemlju porekla i da treba preduzeti mere za borbu protiv korupcije. Afričke diplomate kažu da su vođe EU nerado pristale na ovo. EU je u početku više želela da se izda saopštenje o situaciji, jer povratak novca sa privatnih računa u bankama predstavlja pravni problem i može da razori sistem bankarskih tajni. Ministar spoljnih poslova Južnoafričke Republike, Nkosasana Dlamini - Zuma, rekao je za johanzeburski list "Star": "Bilo je teško održati pozicije EU... Ne možete pričati o borbi protiv korupcije a onda ne vraćati novac koji korumpirani iznesu iz zemlje. Taj novac je ukraden od zemalja kojima je neophodan za razvoj. Kako bogate zemlje mogu da se tako drže?"

Visoki južnoafrički zvaničnik privatno je izrazio sumnju u mogućnost povraćaja većih iznosa u skorije vreme. Jedan od pregovarača je rekao: Princip je ustanovljen, ali je dug put dok se nešto zaista ne desi. O tome će biti podnet izveštaj ekspertskom komitetu, koji će da sačini preporuke za ministarski sastanak, čiji datum još nije određen. Portparol britanskog ministarstva spoljnih poslova je rekao: "Britanija je već počela sa radom na nigerijskom slučaju. Preduslov za rad je dokaz iz zemlje o kojoj se radi da je bankarski račun u Britaniji plod korupcije."

Electronic Telegraph (Velika Britanija), 6. april 2000.

Takođe, jedna zemlja može da se stavi u položaj da bude finansijski centar koji omogućava pranje novca koje su ukrali zvaničnici drugih država. Te zemlje imaju propise o tajnosti koji otežavaju ili čak u potpunosti onemogućavaju prikupljanje dokaza o takvim fondovima, pa tako postaju pravi raj za korumpirane. Tokom više decenija naslućivalo se da postoji veliki broj švajcarskih numerisanih bankovnih računa na kojima je takav novac držan. U poslednje vreme su se, naročito sa širenjem takozvanih "off-shore bankovnih centara", umnožila i "parkirališta" za nezakonito stečen novac, pa je švajcarska vlada zarad kredibiliteta zemlje učinila izvesne napore (koji nisu uvek nailazili na dobru volju švajcarskih banaka) da deluje protiv najflagrantnijih zloupotreba švajcarskog bankovnog sistema. Švajcarska se sada doživljava kao mesto gde nije potpuno bezbedno sakriti nezakonito stečeno bogatstvo.

Ograničenja u ostvarivanju međunarodne pravne pomoći

Organi jedne države ne mogu da pruže drugoj državi pomoć ako ta pomoć obuhvata i radnje koje nisu predviđene zakonodavstvom zemlje u kojoj ih treba preduzeti. Tako, na primer, specijalni postupci koji postoje u jednoj zemlji ne moraju postojati i u zakonodavstvu druge, pa se ne može ni očekivati njihovo sprovođenje u okviru međunarodne pravne pomoći.

Pre nego što većina zemalja pruži pomoć, sud ili administracija te zemlje će tražiti ispunjenje uslova "da su standardi pravosuđa i izvršenja sankcija u državi koja zahteva pomoć takvi da je u interesu pravde da joj se begunac preda".⁴ Takođe treba preispitati i neka proceduralna pitanja. Na primer, da li sudovi zemlje koja traži pomoć imaju legitimnu nadležnost za postupanje u predmetu; da li su istraga ili krivično gonjenje politički motivisani; da li se koristi redovna sudska procedura (tj. da nije u pitanju *ad hoc*, vojni ili neki drugi specijalni sud); da li je prekršaj koji se istražuje smatran prekršajem i u vreme kada se desio; da li se poštuje "vladavina prava". Neke zemlje takođe traže uveravanja da neće biti izrečena smrtna kazna niti telesno kažnjavanje.

Uz to, ako određeni slučaj treba da garantuje mere uzajamne pravne pomoći, traži se i da navedeno ponašanje bude kažnjivo u obe zemlje, kao i da se za njega može izreći kazna određene visine, pri čemu se kao granica uzima mogućnost izricanja kazne zatvora u trajanju od jedne ili dve godine.

Zahtevi u pogledu organizacije

Treba razviti veštinu u oblasti međunarodne pravne pomoći. Izvesnu ulogu u podnošenju i procesuiranju takvih zahteva ima diplomatska služba. Uobičajeno je da postoje mehanizmi koji obezbeđuju da se zahtevi za međunarodnom pomoći ne upućuju bez prethodne provere. Obično je neophodno postojanje "centralnog autoriteta", u vidu službe resornog ministarstva koja postupa po svim zahtevima, kako onima koje zemlja upućuje tako i onima koje prima. Takvo telo ima zadatak da se stara o ispunjenosti uslova za pružanje pomoći. Mada takvo telo možda već postoji i radi na primeni drugih međunarodnih ugovora, njegovom osoblju će u većini slučajeva biti potrebna dodatna obuka kako bi sporazumi o pravnoj pomoći kada zatreba bili brzo i efikasno primenjeni.

Međunarodna pomoć u borbi protiv pranja novca

Posebne veze između planova za pranje novca, nedovoljno regulisanih finansijskih sistema i korupcije nalaze se u središtu pažnje međunarodne zajednice. Uticaj stranih činilaca na sistem društvenog integriteta jedne zemlje može da bude i negativan, npr. kada strana zemlja vodi politiku davanja poreskih olakšica za podmićivanje u inostranstvu, odnosno kada ne predviđa kažnjavanje podmićivanja u inostranstvu.

⁴ Izručenje (Extradition) (Cmnd. 9421) (1985), p. 15. Saopštenje parlamentu koje je objavila britanska vlada. Izjava odslikava položaj običajnog prava širom sveta.

Sve zemlje imaju zakone o bankarskoj tajni koji omogućavaju zaštitu legitimnih privatnih interesa. U mnogim društvima ljudi žele da podatke o iznosu štednje i ostale finansijske podatke zadrže za sebe. Ovi zakoni nisu napravljeni da bi omogućili klijentima banaka da izbegnu plaćanje poreza i izmaknu poreznicima i oni su, uopšte uzev, podložni kontroli lokalne uprave prihoda.

Pa ipak, ove zakone nemilosrdno eksploatišu profesionalni savetnici trgovaca drogom i korumpirani visoki državni službenici. Oni su koristili međunarodni konsenzus koji je dugo važio da nije posao jedne zemlje da pomaže drugoj u ubiranju poreza. Zemlje "poreski rajevi" koriste tu slabost u međunarodnoj saradnji i onemogućavaju pristup podacima o vlasništvu nad računima. Postoji i ekstremna tvrdnja da zato što su, na primer, podaci iz registra o vlasništvu nad akcijama tajni u zemljama "poreskim rajevima", a njihovo obelodanjivanje podleže krivičnom gonjenju, takav registar ne mogu da traže ni vlasti drugih zemalja (koje možda imaju kopije detalja iz registra) pod izgovorom da bi lice koje bi podatke pružilo izložilo sebe krivičnom gonjenju.⁵

Pranje novca se ne koristi samo nakon što je zločin učinjen, nego i u vreme kada se on vrši, pa čak i pre, kada se plaća mito. Kako bi se kamufliralo poreklo i određite novca od mita, finansijski tokovi se usmeravaju preko zemalja koje nemaju obimne i delotvorne sisteme otkrivanja pranja novca i sličnih nezakonitih transakcija. Finansijski sektor u tim zemljama se uopšte uzev neadekvatno reguliše i nadgleda, zakoni tih zemalja ne garantuju pravo sudskim vlastima da dobiju informacije, a njihovi zakoni o preduzećima dozvoljavaju formiranje kompanija "omotača", koje skrivaju pravi identitet korisnika transakcija i vlasnika sredstava.⁶ Često se koriste akcije na donosioca (pa vlasništvo nad kompanijom može da se prenese bez traga na papiru, slično kao novac) i štedne knjižice na donosioca (u kom slučaju posedovanje knjižice sa računom i sa numerisanim pristupnim brojem povlači sa sobom i vlasništvo nad računom).

Od pokretanja inicijative Snaga za finansijske akcije (Financial Action Task Force Initiative) grupe G7⁷ 1989, podstaknuto je donošenje niza međunarodnih mera koje su preduzete da bi se pranje novca stečenog iz trgovanja drogom "ili drugih kriminalnih aktivnosti" okvalifikovalo kao krivično delo. Kao rezultat tog napora, barem četrdeset zemalja, uključujući sve članice OECD-a, primenjuju zakonodavne i administrativne sporazume da bi ušle u trag takvim fondovima u svom bankarskom sistemu.

Ovi sporazumi zahtevaju da banke prijave centralnoj banci ili kriminalističkoj službi prijem depozita koji mogu imati kriminalno poreklo. Kada je reč o Evropskoj uniji, ti sporazumi su otelotvoreni u direktivama koje su obavezujuće za države članice. Pa opet, ima još zemalja koje nisu kriminalizovale pranje novca i zato ne mogu (ili ne žele) da pruže pravnu pomoć drugim zemljama u slučajevima koji se odnose na ovo krivično delo.

Razvijeni su principi za borbu protiv pranja novca.⁸ Njihov cilj je ostvarenje rezultata na mnogo širem polju, jer pomažu da se ustanove tragovi svakog poslovanja i da se stvori "sistem globalne kontrole" u finansijskom sektoru. U te principe ubrajaju se i sledeći:

- "upoznaj svog klijenta" - finansijske institucije ne bi trebalo da posluju sa nepoznatim klijentima;
- budi posebno obazriv u svim neuobičajenim okolnostima;
- čuvaj dokumentaciju o identifikaciji, kao i zapise o ekonomskoj osnovi transakcija;
- upozori nadležne o sumnjivim transakcijama.⁹

Pranje novca se nastavlja, naizgled nesmanjeno, zbog nadmetanja među bankama da privuku klijente, mada se među bankarima javlja i određena uznemirenost kada treba da rade sa računima zvaničnika država i članova njihovih porodica. Postoji potreba za još nekim merama i moguće akcije bi mogle da idu u sledećem pravcu:

"Držite vašu imovinu daleko od radoznalih očiju..."

Deset dobrih razloga da izaberete Dominikanu:

1. Zakonodavstvo te zemlje je relativno novo i dobro napisano.
2. Vršenje usluga je regulisano dobrovoljnim kodeksima ponašanja.
3. Ako želite da osnujete međunarodno preduzeće, troškovi osnivanja su najjeftiniji.
4. Vlasnici udela se beleže samo u registru same kompanije i na osnovu zakona se ne mogu otkriti nijednoj instanci vlasti.
5. Računi kompanije ne moraju da budu zabeleženi u arhivama.
6. Ako je potrebno, možete premiti kompaniju u drugu zemlju ili registrovati postojeću kompaniju u Dominikani.
7. Strani investitori ne plaćaju porez dvadeset godina.
8. Informacije o vama ne mogu biti otkrivene stranim vlastima.
9. Strane presude se ne mogu primeniti u Dominikani.
10. Rok u kojem poverilac mora da podnese tužbu protiv Povereništva za zaštitu aktive dužnika je relativno kratko.

*Oglas objavljen na veb-sajtu "Safe Haven Offshore Limited", jun 2000.
http://www.safehavenoffshore.com/10reasons.htm*

⁵ Videti postupak pred Komisijom za ispitivanje poreskih aranžmana na Kukovim ostrvima (istraga u slučaju "winebox") koji je vodio bivši predsednik suda Novog Zelanda, ser Ronald Davidson. U tom slučaju, svedok je pokušao da se sakrije iza zakonodavstva off-shore države (što mu sudija nije dao za pravo). Jedna off-shore kompanija je tvrdila da ima pravo da se pojavi na pretresu i da unakrsno ispituje svedoke, ali je odbila da otkrije svoju vlasničku strukturu.

⁶ Sastanak grupe stručnjaka o korupciji i finansijskim kanalima, održan u Parizu u aprilu 1999. u OECD-u.

⁷ FATF su smeštene u OECD-u u Parizu. Godine 1990. izdale su izveštaj koji sadrži program sa 40 preporuka u ovoj oblasti. Njihov veb-sajt je <http://www.oecd.org/fatf>.

⁸ Videti izjavu iz Bazela o principima iz 1998, i tekst Marka Pietha The harmonisation of law against economic crime, European Journal of Law Reform, 1999, str. 530 et seq.; idem in European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, 1998, str. 159. et seq.

⁹ FATF 1996 R 11,14,12 i 14,15.

- revidiranje registara sumnjivih transakcija kako bi se u njih uključile transakcije koje potiču iz regiona u kojima je korupcija endemska, kada je vlasnik ili korisnik računa osoba koja vrši javnu funkciju, odnosno kada su klijenti umešani u oblasti u kojima je korupcija česta, kao što je, na primer, trgovina oružjem;
- podizanje pažnje onih koji rade sa finansijama, odnosno podsticanje finansijskih institucija da pravila primenjuju sa dužnom pažnjom. Da bi se obezbedilo da radnici budu pažljivi i da bi se utvrdile oblasti u kojima im je potrebna obuka, treba ih proveriti pomoću "testova čestitosti";
- utvrđivanje koje finansijske institucije i koji službenici ne rade po međunarodnim standardima, zato što to ne žele ili ne mogu, i izricanje administrativnih kazni prema njima.¹⁰

Nije potpuno jasno da li će ove zakonodavne i administrativne mere za borbu protiv pranja novca ukinuti koristi dobijene mitom. Zemlje koje nisu uključene u međunarodne sporazume protiv pranja novca i koje mogu biti deo lanca pranja novca treba da promene svoja zakonska rešenja i da ih formulišu na takav način da i primljeno mito bude predmet oduzimanja po osnovu kršenja propisa o sprečavanju pranja novca. Činjenica da u današnje vreme trgovina drogom utiče na zemlje na jugu koje ranije nikada nisu imale veze sa tom trgovinom potvrđuje da skoro svaka zemlja može da bude iskorišćena za transfer robe ili novca.

Postoji ozbiljna mogućnost da tokom nekoliko sledećih godina bude usvojena međunarodna konvencija protiv podmičivanja koje izlazi iz granica pojedine države. Rad na takvoj konvenciji je počeo u kancelariji UN u Beču. Takva konvencija će naravno mnogo lakše biti primenjena ako što veći broj zemalja pre toga usvoji odgovarajuće propise.

Međunarodna policijska saradnja i Interpol

Interpol, međunarodna policijska organizacija čije je sedište u Lionu, u Francuskoj, smatra se organizacijom koja poseduje nadnacionalnu vlast nad kriminalističkom policijom. To nije tačno. Interpol je prvenstveno komunikaciona mreža koja osposobljava nacionalne policijske snage da veoma brzo uspostavljaju međusobne kontakte, razmenjuju informacije i obaveštavaju jedni druge o traženim licima.

Interpol se oslanja na policiju zemalja članica i centralne biroe država članica koji deluju kao referentne tačke za međunarodne istrage i obezbeđuju brzu i efikasnu pomoć policijskim snagama drugih zemalja. Interpol sam ne obezbeđuje pomoć, mada obezbeđuje mrežu usluga i trenutno razvija baze podataka koje dopunjavaju i koje koriste birovi zemalja članica. Sistem nije potpuno centralizovan pošto nacionalni birovi mogu da komuniciraju i neposredno.

S vremena na vreme čuju se pritužbe Interpola da neke od njegovih zemalja članica ne pružaju efikasnu i uspešnu pomoć. Jasno je da se takvo stanje ne može tolerisati. Prvi korak za bilo koju zemlju koja se bori sa korupcijom treba da bude provera efikasnosti i uspešnosti njenih biroa za policijsku saradnju. Ako je ova karika u lancu slaba, i veze sa drugim antikorupcijskim snagama biće oslabljene.

Kolumbija pooštava mere u vezi sa pranjem novca smaragdima

Kolumbijski ministar pravosuđa naredio je istraživanje svih postojećih izvoznih dozvola za smaragde i objavio da neće izdavati nove dozvole. Lažni izvoz je, veruje se, korišćen za operacije pranja dolara. U 1992. godini, u slučaju "zeleni led", kalifornijski juveliri su zapazili naduvane cene kolumbijskih smaragda kojima su se opravdavali multimilionski dolarski transferi novca zarađenog od kokaina natrag u Kolumbiju.

Financial Times, 1. septembar 1995.

"Crvene poternice" i ekstradicija

Jedno od najznačajnijih antikorupcijskih sredstava u postupku Interpola su "crvene poternice". Njih koriste policije pojedinih zemalja da obaveste upravu Interpola da se traži osumnjičeni i da će po hapšenju biti podnet zahtev za izručenje kako bi se suočio sa optužbama. Po hvatanju osumnjičenog, primenjuju se redovna pravila ekstradicije između zemalja koje su u pitanju. Ukoliko sporazum o ekstradiciji ne postoji, i ako ne može da se napravi *ad hoc* sporazum - tada će osumnjičeni biti oslobođen. Zato je osnovno da na početku postupka zemlja koja traži izručenje razmotri prava koja joj sporazumi o ekstradiciji pružaju imajući u vidu da li je moguće da tražene kriminalce izvedu iz "bezbednih luka" u kojima se nalaze.

Međunarodne konvencije i drugi aranžmani

U današnje vreme je široko prihvaćeno shvatanje da internacionalizacija zločina (uključujući tu trgovinu drogom, finansijske prevare i terorizam) diktira potrebu da države promene svoje stavove u pogledu mogućnosti primene krivičnih zakona drugih zemalja i da prošire međusobnu pravnu po-

¹⁰ Mark Pieth, *Common Standards to Prevent and Control the Laundering of Corruption Proceeds*, UNCICP, sastanak stručnjaka, Beč 13. i 14. maj 2000.

moć u određenim slučajevima.¹¹ Takva saradnja može da se uspostavi bilo na osnovu međudržavnih sporazuma bilo na osnovu "paralelnih" propisa koji odlikavaju najbolju međunarodnu praksu u meri u kojoj je ona usaglašena sa normama koje štite ljudska prava.¹²

Mnoge zemlje se kreću ka formalizovanju sporazuma o međunarodnoj pomoći koji mogu da stegnu omču oko vrata međunarodnoj korupciji. Na primer, Savet Evrope je uveo okvir za uzajamnu pravnu pomoć koji se preneo na druge krajeve sveta preko zemalja Komonvelta 1986. godine.

Sporazumima Komonvelta predviđeni su postupci koji poštuju prava optuženih, a veoma olakšavaju zadatak tužilaštva u slučajevima kada se svedok ili ključni dokaz nalaze u drugoj zemlji Komonvelta. Zemlje Komonvelta su se složile da pružaju pomoć jedna drugoj u pronalaženju traženih osoba, dokaza i u obezbeđivanju dokaza i davanju iskaza svedoka bilo u svojoj zemlji ili u zemlji u kojoj će se održati suđenje. Sporazum sadrži i odredbe o zamrzavanju, zapleni i oduzimanju prihoda stečenog zločinom. Sporazumi Komonvelta o ekstradiciji takođe su u skladu sa novim sistemom međudržavne pomoći.¹³ Sporazumi zemalja Komonvelta su adaptirani od strane Ujedinjenih nacija i predstavljaju osnovu za Konvenciju protiv nezakonite trgovine drogama i psihotropnim supstancama iz 1989. godine (United Nations Convention Against Illicit Trafficking in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances).

Pod pokroviteljstvom Organizacije američkih država, usvojena je 1996. Interamerička konvencija protiv korupcije, koju je potpisala 21 zemlja, a čiji je cilj borba protiv domaće i međunarodne korupcije. Instrumenti koje taj sporazum predviđa ne samo da olakšavaju povraćaj ukradenog novca već i obezbeđuju da se krivična dela korupcije ne tretiraju kao "politički" zločini. Zbog toga su optuženi podložni izručenju i ne mogu se više kriti dobro poznatim tvrdnjama da su politički progongjeni.

Utvrđeno je da korupcija predstavlja prepreku za proširenje Evropske unije, pa su preduzeti sveevropski naponi da se ona obori. Kao rezultat usledio je niz konvencija Saveta Evrope, kao što su:

- Konvencija o pranju novca, vođenju istrage, izvršavanju zaplene i konfiskacije dobiti stečene bavljenjem kriminalnim aktivnostima iz 1990.
- Krivičnopravna konvencija o korupciji, iz 1999.
- Sporazum o uspostavljanju Grupe zemalja za borbu protiv korupcije - GRECO, iz 1998.
- Građanskopravna konvencija o korupciji, iz 1999.

Po odredbama Krivičnopravne konvencije o korupciji, sve strane potpisnice su se saglasile da usvoje širok spektar mera sa ciljem borbe protiv korupcije u javnom životu, javnoj upravi i u privatnom sektoru. Preduzeća treba da podležu merama krivičnog prava kako bi se olakšalo prikupljanje dokaza i konfiskacija nezakonite dobiti. Iako su ove mere suštinski stvar zakonodavstva pojedinih država, one će znatno olakšati primenu krivičnih propisa i na međunarodnom nivou. Primenu ove konvencije treba da nadgledaju članice GRECO, koje će nadgledati ne samo primenu ove konvencije nego i mere koje osmisli Savet Evrope kao deo akcionog plana za borbu protiv korupcije.

Građanskopravna konvencija o korupciji je jedinstven pokušaj da se reše pitanja koja se odnose na građansko pravo pružanjem naknade žrtvama korupcije u građanskopravnom procesu. Ova konvencija se bavi pitanjima kao što su: naknada štete i gubitaka; odgovornost (uključujući tu i odgovornost države) za dela korupcije koje počine javni službenici; važenje ugovora zaključenih na osnovu korupcije; zaštita zaposlenih koji korupciju prijave; jasnoća i tačnost računa i revizorskih izveštaja.¹⁴

"Vruća linija" Svetske banke - sondiranje podmičivanja u Argentini

Svetska banka ispituje tvrdnje da su službenici bivše argentinske vlade uzimali mito od firmi koje su radile na projektima koje je ona finansirala. Svetska banka je dobila anonimnu prijavu prošle godine, kada je bivši peronistički predsednik Karlos Menem bio još uvek na vlasti, putem "vruće linije", specijalno ustanovljene u Vašingtonu za primanje pritužbi. Čovek koji je zvao tvrdio je da su vladini službenici uzimali mito u procesima nadmetanja za neke programe koje je SB podržala.

"Sudeći po vremenu dešavanja, izgleda da se to dogodilo za vreme bivše vlade" - rekla je viša službenica SB Mirna Aleksander (Myrna Alexander). Pošto je napravila preliminarno razmatranje tvrdnji, Aleksanderova je rekla "da ima dovoljno materijala za pokretanje istrage". Uobičajeno je da takve istrage potraju i do godinu dana.

Od kada je La Ruina (La Rua) Alijansa levog centra uzela vlast u decembru 1999, nova Antikorupcijska kancelarija je započela procese protiv bivših službenika bliskih Menemu. Meta istrage bili su i sekretar javnih službi Klaudija Beljo (Claudia Bello), šef državnih penzija Viktor Alderete i sekretar za životnu sredinu Marija Hulija Alsogaraj (Maria Julia Alsogaray).

Svi oni poriču optužbe. Najpoznatiji slučaj podmičivanja u Argentini bio je onaj kad je kompanija IBM 1993. navodno platila milione dolara kako bi dobila posao vredan 250 miliona za instaliranje kompjuterskog sistema u Nacionalnoj banci.

Reuters, 16. mart 2000.

¹¹ Neformalna pomoć, kao što je korišćenje zakona o imigraciji radi deportovanja traženih prebega, uopšte uzet je neprihvatljiva, jer zaobilazi suštinske proceduralne zaštite, a često je i neustavna.

¹² Na primer, nemački sud je odlučio da započne pripremu izručenja odbeglog britanskog bankara Nika Lisona (Nick Leeson) Singapur u oktobru 1995. tek kada je dobio zadovoljavajuća uveravanja da će suđenje biti pošteno, da u toj zemlji preteže vladavina prava i da optuženi neće biti izložen sankcijama koje se u Evropi smatraju surovim ili neuobičajenim. Da nije tih uveravanja bilo, Nemačka bi prekršila svoje međunarodne obaveze (na primer Evropsku konvenciju o ljudskim pravima).

¹³ Potpuno je u skladu sa međunarodnim najboljim postupcima da se od države koja traži izručenje zahteva plaćanje većih finansijskih izdataka koje proces predstavlja za druge zemlje. Postupati drugačije značilo bi odvratiti zemlje od primene takvih sporazuma.

¹⁴ Tekst ove Konvencije može se videti na veb-sajtu Saveta Evrope, <http://conventions.coe.int>

Kako donatori pomažu da se uništavaju putevi

Duž istočnoafričkog autoputa sistem podmićivanja je dobro uređen. "Kurira" (vozač) nikad nije potplatio službenika na mernoj stanici da bi mu dozvolio vožnju sa pretovarenim kamionom. Umesto toga, njegov poslodavac je slao "agente za plaćanje" - posrednike koji su isporučivali novac unapred. Kada bi "kurira" stizao, na mernoj stanici su ga jednostavno propuštali.

Humanitarne organizacije i agencije Ujedinjenih nacija, kao što je Svetski program za hranu, koji obično finansiraju međunarodni donatori poput Vlade SAD, ne može da traži od donatora povraćaj novca datog za podmićivanje. "Šta drugo možemo da uradimo osim da uposlimo 'agenta za plaćanje'?" - rekao je Joern Lose, službenik za logistiku Programa za hranu u kenjskoj luci Mombasa. Agenti odrade svoj prljavi posao, a trošak se u izveštajima prikazuje u okviru administrativnih troškova.

Philadelphia Inquirer, 26. april 2000.

U SAD, na inicijativu potpredsednika Ala Gora (Al Gore), održana je u februaru 1999. konferencija na kojoj je dogovoreno da vlade redovno prate ostvarivanje svojih međunarodnih obaveza. Planirano je da se konferencije održavaju svake druge godine, a za 2001. je planirano održavanje konferencije u Holandiji.

Konvencija OECD-a protiv podmićivanja stranih javnih službenika u međunarodnim poslovnim transakcijama

Industrijalizovane zemlje imaju poseban zadatak: da pomažu očuvanje sistema društvenog integriteta u velikom broju zemalja u razvoju i tranziciji. Ovo je posebno važno u kontekstu podmićivanja sa međunarodnim elementom, kao i u oblasti davanja izvoznih garancija.

Tokom osamdesetih godina XX veka, kada su poslovne transakcije postajale sve globalnije, postalo je manje realno da se problem podmićivanja posmatra samo kao problem zemalja u razvoju. Američki poslovni interesi su bivali sve više uzdržani Zakonom protiv podmićivanja u inostranstvu koji je ta zemlja usvojila 1977. Američka vlada je tokom devedesetih izvršila jak pritisak na OECD da i druge članice preduzmu slične akcije. U maju 1994. date su neobavezujuće preporuke OECD-a¹⁵ kojim je od država članica traženo da preduzmu niz specifičnih koraka da bi "zastrašile, sprečile i borile se protiv podmićivanja stranih javnih službenika u međunarodnim poslovnim transakcijama", da se međusobno izveštavaju o "konkretnim i značajnim koracima" koje su preduzele radi nadzora, odnosno reformi u oblastima:

- krivičnih zakona ili njihove primene u odnosu na podmićivanje stranih javnih službenika;
- građanskopravnih, poslovnopravnih i upravopravnih zakona i propisa koji podmićivanje određuju kao nezakoniti čin;
- poreskog zakonodavstva, propisa i prakse u meri u kojoj oni posredno mogu da utiču na podmićivanje;
- zahteva koji se traže od poslovnih i kompanijskih računovodstava radi obezbeđivanja adekvatnog beleženja relevantnih plaćanja;
- odredaba koje se odnose na banke i druge finansijske organizacije koje omogućavaju da njihove knjige budu adekvatno vođene i podložne kontroli inspekcija i istražnih organa;
- zakona i propisa koji se odnose na subvencionisanje, izdavanje dozvola, sklapanje poslova javnih nabavki i druge pogodnosti koje javni sektor pruža, tako da sankcija za utvrđeno podmićivanje može biti poništavanje posla.

Posle preporuka napravljen je istorijski sporazum, koji je stupio na snagu 1997. godine - *Konvencija OECD-a protiv podmićivanja stranih javnih službenika u međunarodnim poslovnim transakcijama*.¹⁶

Ova konvencija traži od zemalja potpisnica da kriminalizuju podmićivanje stranih javnih službenika i da pruže pravnu pomoć u cilju olakšavanja saslušavanja osumnjičenih. Takođe, moralo je da se okonča davanje poreskih olakšica na osnovu takvog podmićivanja, koje je ranije bilo praksa u većini zemalja članica OECD-a.

Na taj način, problem korupcije je prvi put obrađen na strani sa koje mito dolazi. Posle svih zemalja članica OECD-a, sve veći broj drugih zemalja pristupa Konvenciji i proširuje njen obuhvat. Uz Konvenciju ide i veoma nametljiv i kritičan proces ocenjivanja, stvoren da bi zemlje sprečio da nastave sa starom praksom nakon potpisivanja konvencije. Ulozi su očigledno veoma visoki. Konvencija se primenjuje na najveći deo svetske trgovine, pa je od ključne važnosti da se svi glavni učesnici osećaju jednako lagodno u novim okolnostima. Drugim rečima, niko ne treba da se oseća kao da je dao prednost onima koji se u nadmetanju za posao služe sa mnogo manje skrupula.

Dok je odgovor glavnih industrijskih i izvoznih zemalja na ovu inicijativu važan kao osnov svake akcije, takođe je izuzetno važan i odgovor država čije su privrede siromašnije. Bez snažnog i usklađenog odgovora ovih zemalja, u kojima je negativan uticaj transnacionalnog podmićivanja bez

¹⁵ Princip preporuka OECD-a, koje nisu obavezujuće, jeste da zemlje članice obaveštavaju jedna drugu o napretku koje su postigle u primeni njegovih različitih detaljnih mera.

¹⁶ Konvencija se nalazi u odeljku Najbolja praksa u izdanju ove knjige na Internetu, na engleskom jeziku.. Izveštaj o napretku u primeni Konvencije može se videti na OECD-ovom antikorupcijskom veb-sajtu: www.oecd.org/daf/nocorruption

sumnje značajan, uticaj inicijative OECD-a će biti skroman. Saradnja sa zemljama u razvoju i zemljama koje su nekada imale centralizovane planske ekonomije, kroz paralelne inicijative, odlučujuća je za obuzdavanje transnacionalnog podmićivanja.

Konvencija OECD-a zahteva da krivični zakoni zemalja potpisnica prošire svoje dejstvo i na podmićivanje u inostranstvu. Samo su Sjedinjene Države imale takav zakon (Foreign Corrupt Practice Act, 1977), dok su neke zemlje, članice OECD-a, počele da amandmanima menjaju postojeće propise. U zemljama kontinentalnog prava (većina zemalja EU) sada je napravljen presedan da se zakoni primenjuju i van zemlje koja propis donosi. Kada je reč o zemljama anglosaksonskog pravnog sistema ("common law"), kao što su Velika Britanija i Australija, postoji presedan kojim se menja postojeće zakonodavstvo u smislu da se nezakonitim smatra prekršaj koji je kažnjiv po domaćim propisima ma gde u svetu se on desio.¹⁷ Australija danas primenjuje taj presedan na podmićivanje u inostranstvu. Međutim, u oba sistema biće nužno dokazati da je inkriminisani događaj krivično delo i u zemlji gde su se davanje mita ili prevara stvarno desili.

Zato je izuzetno poželjno da se u što je moguće više zemalja u nacionalno zakonodavstvo uvede pravilo da je podmićivanje koje je planirano u toj zemlji, ali je izvedeno negde drugde nezakonito. Na sličan način treba uvesti i pravilo da osoba koja nudi mito državnom službeniku, ili njen posrednik koji to čini, dok se službenik nalazi izvan zemlje takođe vrši krivično delo. Zakon Hong Konga sadrži izričite odredbe za ovakve slučajeve.¹⁸

Garancije za osiguranje kredita izvoznicima

Industrijalizovane zemlje često osiguravaju svoje izvoznike, jer kada su transakcije velike, a postoji određeni nivo političkog rizika, javni je interes osigurati poreskog obveznika. Kakva je pozicija takvog izvoznika kada je dobio posao na osnovu korupcije?

Nemačka vlada je usvojila brojne sistematske promene u upravljanju Hermesovog izvoznokreditnog osiguranja, na osnovu zahteva koje joj je prezentovala Transparency International. Nemačka je, zajedno sa Belgijom, podnela i poseban predlog radnoj grupi OECD-a koji se odnosi na to pitanje.

Na domaćem terenu razlog za promene je primena konvencije OECD-a u Nemačkoj. Po važećim "Opštim uslovima", ne postoji obaveza vlade da pokrije osigurane gubitke ukoliko se zahtev odnosi na isplatu osiguranja za ugovor o izvozu koji je zaključen bez pravnog osnova.¹⁹ Nakon kriminalizacije podmićivanja stranih službenika na osnovu konvencije OECD-a, ako se tokom postupka pokaže da je kriminalni akt doprineo sklapanju izvoznog ugovora, sam ugovor postaje nevažeći.

Da bi se uklopila u novu situaciju, postojeća pravila Hermesa su proširena. Od početka se traži izjava da ugovor nije zaključen zahvaljujući kriminalnom aktu i, posebno, podmićivanju. Onaj ko nije u stanju da takvu izjavu da biće odbijen. Ukoliko se pokaže da je osiguranik dao lažnu izjavu, smatraće se da je time prekršio obavezu da prikaže potpunu istinu, što će za posledicu imati uskraćivanje obaveza vlade prema takvom osiguraniku, kao i to da će osiguranik izgubiti pravo na uplaćene iznose.

U slučaju da osiguranje treba da pokrije finansijski kredit, dokument koji sadrži obaveze vlade će ubuduće sadržati klauzulu da u slučaju da je ugovor o izvozu plod podmićivanja, vlada neće imati nikakve obaveze prema izvozniku. Slična klauzula biće uneta i u druge ugovore o osiguranju.

U svim slučajevima kada se vlada oslobađa obaveza, ona zadržava iznose koje je dobila za osiguranje. Takođe, korisnik osiguranja mora da ima na umu da će vlada proslediti sve činjenice slučaja državnom tužiocu, kao i da će ponavljanje prekršaja voditi još strožijim merama vlade prema prekršiocu.

Donatori takođe mogu da budu deo problema: "Iznudivanje" od kitolovaca prijavljeno

Japan izdvaja veliki deo svog budžeta za međunarodnu pomoć kako bi prisilio zemlje u razvoju da podrže njegove interese u lovu na kitove, koristeći pri tom i pretnju da će ukinuti pomoć malim zemljama ukoliko ne glasaju isto kao Tokio u Međunarodnoj komisiji za kitolovstvo (IWC) - potvrdio je juče bivši ministar iz Dominikane.

Atherton Martin, do prošlog meseca ministar životne sredine i ribolova majušnog karipskog ostrva, obznanio je ono što je sam nazvao "japanska potpuna iznuda" - upotrebu mita za dobijanje glasova zemalja Trećeg sveta za interese lovaca na kitove.

Na prošlom sastanku Komisije, kada je odbijeno uspostavljanje zone zabrane lova na Pacifiku, sve istočnokaripske zemlje i Gvineja su promenile svoje stavove u odnosu na očekivane.

Ove optužbe kao da su odjek onih o kojima je *The Times* izvestio prošle nedelje, da je Japan koristio sredstva za pomoć drugim zemljama za kupovinu glasova kako bi obezbedio da njegov kandidat dobije mesto generalnog sekretara UNESCO-a prošle godine.

Poslednji detalji o "čekovnoj" diplomatiji Tokija pojavili su u trenutku kada je japanska kitolovačka flota u severozapadnom Pacifiku počela da ubija neke od najugroženijih vrsta na svetu. Gospodin Martin, kao čovek iznutra, pružio je do sada najrečitije dokaze o tome kako Tokio obezbeđuje glasove u IWC-u i drugim međunarodnim telima koristeći programe međunarodne pomoći kao pritisak na siromašnije zemlje, što su borci za očuvanje prirode već odavno tvrdili.

G. Martin je napustio poziciju 4. jula u znak protesta zbog glasanja Dominikane protiv uspostavljanja zone zabrane lova u južnom Pacifiku.

G. Martin je rekao da su japanski zvaničnici posetili premijera i pretili da će povući svu pomoć za novi ribarski kompleks u Dominikani ukoliko se ona ogradi od pitanja zone zabrane lova. Japan je dao Dominikani, koja ima oko 70.000 stanovnika, oko 4 i po miliona funti sterlinga za olakšice ribarima od kada se ova zemlja pridružila IWC-u i platio taksu za pristup toj organizaciji umesto Dominikane - kaže on. Rekao je i da je pet drugih ostrvskih zemalja - Grenada, Sent Vinsent, Santa Lucija, Antigua, Sent Kits i Nevis - takođe podleglo istoj iznudačkoj taktici Japana.

Oni takođe kupuju novcem savetnike šefova u ribolovstvu, koji putuju u Japan tokom cele godine. Tokio je odbio tvrdnje g. Martina. Visoki zvaničnik je rekao: "Optužbe su u potpunosti bez osnova. Japan daje međunarodnu pomoć za 150 zemalja, a među njima su i Indija i Brazil koji glasaju različito od Japana u IWC-u." Zvaničnik je optužio zemlje Zapada za dvostruke standarde u sentimentalnosti prema kitovima rekavši: "Zar su samo kitovi toliko slatka stvorenja da bi se Japan zbog toga odrekao resursa koji ga održava?"

The Times (UK), 14. avgust 2000.

¹⁷ Na primer, krivična dela koja načine pedofili dok se nalaze van zemlje.

¹⁸ Odeljak 4, paragraf 1, Dekret o sprečavanju mita (Prevention of Bribery Ordinance).

¹⁹ AGA Ausfuhr-Gewachrleistungen Aktuell Report od 16. marta 2000.

Kada bi se takav pristup primenio i van Nemačke, sigurno je da bi se smanjio nivo korupcije velikog obima na međunarodnom nivou koju podstiču zemlje izvoznice.

Uloga donatora

Donatori treba da igraju posebnu ulogu u slučajevima korupcije u zemljama koje primaju značajnu međunarodnu pomoć. U prošlosti su neke donatorske agencije imale malo skrupula u svom poslovanju. Slično kao i u privatnom sektoru, davanje mita državnim službenicima bilo je pravilo i činilo je deo troškova poslovanja. Međunarodne finansijske institucije, takođe, nisu toliko cepidlačile oko toga gde ide deo novca, a korupciju su videle kao "političko" pitanje i "vruć krompir" koji srećom nije bio na njihovom "jelovniku".

Ove institucije su u prošlosti bile u velikoj meri deo problema. Istina je da su njihovi motivi bili čisti, inspirisani željom da pomognu običnim ljudima, bez obzira na to što su im vođe bile gramzive, ali su retko u tome uspevale jer se pomoć koristila da bi se zadobila mogućnost za dobijanje poslova.²⁰ Delovanje donatorskih agencija može se retrospektivno posmatrati i kao uvećavanje pohlepnih apetita onih službenika koji su više bili zainteresovani da se obogate nego da služe narodu.

Sada se uloga donatora promenila. Korupcija zauzima visoko mesto na listi političkih prioriteta. Ona se pojavljuje kao jedna od najvažnijih tema u razgovorima koje donatori imaju sa vladinim predstavnicima. To je novina, jer je doskora ta tema bila tabu. Mnogo češće su nevladine organizacije korišćene radi isporuke pomoći lokalnim zajednicama i zaobilaznja državne administracije u koju donatori nisu imali poverenja, mada treba reći da se ni nevladine organizacije nisu uvek pokazale pouzdanima.

Takođe je novina da donatori moraju da menjaju tradicionalne (i ne uvek uspešne) načine pružanja "ekspertskih" saveta, prerastajući u uzdržane posrednike ili partnere u lokalizovanju korupcije. Banke za razvoj aktivno traže da im se šalju pritužbe na korupciju koja se pojavljuje u projektima koje one finansiraju. Tako Svetska banka ne samo da ima svetsku "vruću liniju" za te svrhe, nego je stvorila i službu savetnika/ombudsmana za žalbe (CAO) koji radi na pritužbama i koji podstiče poverenje među svima koji rade na projektu izdajući preporuke koje su primenljive, usaglašene sa standardima i čija se primena može motriti.²¹

Nijedno društvo nije bez korupcije, i svako treba neprestano da doraduje svoj sistem integriteta kako bi on držao opasnost na oku. Sada se priznaje da samo oni koji žive u nekom društvu mogu da procenjuju njegove nijanse i da su samo oni u poziciji da sude šta je moguće i koje promene je moguće sprovesti.²² Uloga donatora zato treba da se ograniči na olakšavanje da se unutar zemlje povedu prave diskusije i na pomoć pri pravljenu programa reformi koji će na kraju biti zaista domaći. Donatori ne treba da pokušavaju da diktiraju uslove spolja, niti da postavljaju nerealne uslove ili uslove koje ne podržavaju značajni unutrašnji činioци. Ovakav koncept partnerstva se podstiče u multilateralnim sporazumima.

Jedan od primera kako novi duh partnerstva može biti preveden u jezik propisa je onaj koji primenjuje Evropska unija sa afričkim, karipskim i pacifičkim (ACP) državama. Veze sa ovim državama regulisane su od 1975. Konvencijom iz Lomea, koja predstavlja važan momenat u razvoju politike saradnje EU i njenih akcija van Evrope.

Posle velikih preokreta na međunarodnoj sceni, socijalno-ekonomskih i političkih promena u zemljama Afrike, Kariba i Pacifika i produbljanja siromaštva u tim zemljama bilo je neophodno ponovo razmisliti o modalitetima saradnje. Prestanak važnosti Konvencije iz Lomea u februaru 2000. pružio je idealnu priliku za razmatranje budućih odnosa. Novi sporazum je potpisan 23. juna 2000. u Kotonuu, u Beninu, i on sadrži sledeće:

"Poštovanje ljudskih prava, demokratskih principa i vladavine prava, koje podržava partnerstvo između EU i ACP zemalja, biće oslonac unutrašnje i spoljne politike svih strana i činiće osnovni element ovog sporazuma.

U kontekstu političkog i institucionalnog okruženja koje podržava ljudska prava, demokratske principe i vladavinu prava, dobra vladavina će se sastojati od transparentnog i odgo-

²⁰ Indeks davalaca mita (BPI), koji je agencija Gallup International 1999. pripremila za Transparency International, pokazuje rašireno verovanje u zemljama u razvoju da su uslovi koji su postavljeni za dobijanje pomoći bili jedno od najnepoštenijih sredstava koja su korišćena za dobijanje poslova u inostranstvu.

²¹ Detalji o ovoj službi nalaze se na www.ifc.org/cao. Nvladine organizacije učestvuju u izboru rukovodilaca službe. Prvi među njima bio je jedan od osnivača Transparency International Papue Nove Gvineje.

²² Na primer, predloženo je ustanovljenje "vrućih linija" za zemlje srednje i istočne Evrope, gde još uvek postoji nepoverenje u bilo kakav proces "potkazivanja", koje je posledica iskustava iz bliže prošlosti.

vornog upravljanja ljudskim, prirodnim, ekonomskim i finansijskim resursima u cilju pravičnog i održivog razvoja. Zato su potrebni jasne procedure za donošenje odluka, transparentne i odgovorne institucije, primat zakona u upravljanju i distribuciji resursa i jačanje sposobnosti za razradu i primenu mera koje imaju za cilj prevenciju ili borbu protiv korupcije."²³

Donatori takođe treba da na najbolji način obezbede da mrlja korupcije ne padne na nabavke koje vrše pre isporuke pomoći, bilo da se te nabavke obavljaju u zemlji iz koje dolaze bilo u zemlji u kojoj se pomoć pruža. Dobavljače koji koriste korupciju kako bi dobili ili sproveli projekte treba javno imenovati, osramotiti ih i staviti na crnu listu. U radu na terenu i samo osoblje donatorskih agencija treba da bude skrupulozno. Agencije treba da primenjuju model koji očekuju da primene i korisnici njihovih donacija. Kada je vidljivo da su donatorske institucije nemarne u otklanjanju korupcije među svojim službenicima, teško da će biti u poziciji da drugima ukazuju kako treba da se ponašaju.

Naravno, postoje i slučajevi hitne humanitarne pomoći. Situacije kada je pomoć očajnički potrebna, a vremena nema. U takvim situacijama zvaničnici pogođene zemlje mogu da se nađu na pogodnim mestima da izvuku ogromnu dobit ubrzavajući snabdevanje na način koji žele, npr. da sprovedu uvoz bez plaćanja carina, da izdaju više dozvola za preletanje i sletanje, i tako dalje. Takvi ucenjivači ponekad uzimaju humanitarce kao taoce radi otkupa. Ovo je samo jedna od slabih tačaka. Još uvek se traže odgovarajući pristup, način i sredstva za zaobilazanje uskih grla koja u takvim slučajevima stvaraju priliku za korupciju velikog obima.

Međunarodni privatni sektor

Međunarodni privatni sektor je sledeći veliki akter. Njegovo glavno telo, Međunarodna trgovinska komora, sa sedištem u Parizu, traži rešavanje pitanja međunarodnog podmićivanja već 25 godina i razvila je sopstvena pravila za borbu protiv podmićivanja i iznuđivanja. Kao što je već bilo reči u poglavlju o privatnom sektoru, ona nastavlja rad na istom cilju sa OECD-om i drugim zainteresovanim stranama.

Neki pokazatelji za ocenu uloge međunarodnih faktora kao stuba društvenog integriteta

- Da li postoje sporazumi o međusobnoj pravnoj pomoći sa najznačajnijim zemljama? Da li je skoro analizirana potreba za promenama u ovoj oblasti međunarodne saradnje? Da li neka zemlja odbija da sarađuje?
- Da li je bilo zahteva za saradnju i da li je odgovor bio povoljan? Ukoliko nije, da li su zahtevi bili postavljeni u pisanom obliku?
- Da li su zahtevi za pomoć pristizali iz inostranstva? Da li je po njima odmah postupano?
- Da li se strana preduzeća koja rade u zemlji pridržavaju Konvencije OECD-a protiv podmićivanja stranih javnih službenika u međunarodnim poslovnim transakcijama?
- Da li su važne donatorske agencije zadovoljne naporima koje vlasti preduzimaju kako bi smanjile korupciju?
- Da li donatorske agencije pospešuju probleme u zemlji svojim delovanjem ili pak pružaju značajnu i delotvornu pomoć u jačanju sistema društvenog integriteta u zemlji u kojoj rade?

²³ http://europa.eu.int/comm/development/cotonou/index_en.htm